

Araştırma Makalesi / Research Article**SOSYAL SERMAYENİN AFETLERE DAYANIKLI TOPLUM OLUŞTURMADA ROLÜ: CUMHURİYET'İN 100. YILINDA TÜRKİYE ÖRNEĞİ**Önder BOZKURT ¹Halil İbrahim ÇİÇEKDAĞI ²**ÖZ**

Bu çalışma, sosyal sermayenin afetlere dayanıklı toplum oluşturmadaki rolünü Cumhuriyet'in 100. yılında Türkiye örneği üzerinden incelemektedir. Makalede, sosyal sermaye kavramı ve kuramı, 6 Şubat depremleri sonrası müdahale ve iyileştirme süreçleri, Meclis Araştırma Raporu, kalkınma plan ve programları ile politika hedefleri ele alınmaktadır. Makale, sosyal sermayenin afet sonrası toplum hayatını normalleştirmede, yıkımı yeniden inşa etmede, ekonomik ve sosyal hayatı canlandırmada ve toplumsal dayanıklılığı arttırmada önemli bir değer ve güç taşıdığını vurgulamaktadır. Makale, afetlerin kalkınma politikaları üzerinde hem olumsuz hem de pozitif etkileri olduğunu, ancak güçlü sosyal sermaye ile bu etkilerin minimize edilebileceğini ve afetlere dirençli toplum hedefine ulaşılabilirliğini savunmaktadır. Makalenin ana fikri, afetlere dirençli toplum olma hedefine güçlü sosyal sermaye ile ulaşılabilirliği öngörüsünün teorik tartışmasıdır. Cumhuriyet'in 100. yılında Türkiye'nin afet yönetimi ve sosyal sermaye birikimi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Makalenin yöntemi, literatür taraması ve olay analizidir. Çalışma sonuçları; Türkiye'nin 6 Şubat depremleri gibi büyük bir afet sonrasında hızla toparlanabilmesinde sosyal sermayesinin güçlü olmasının önemli bir rolü bulunduğunu, ancak afet yönetimi sürecinde hukuki ve kurumsal anlamda atılması gereken bazı iyileştirici adımlara da ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Çalışmada özetle; afet risklerini göz önüne alarak kalkınma politikalarını hazırlayan Türkiye'nin, sosyal sermaye birikimini kesintiye uğratmadan halkın afet farkındalık kültürünü artırma hedefinin afetlere karşı toplumsal dayanışmayı ve dayanıklılığı arttırdığının altı çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Kalkınma Planları, Afet Yönetimi, Meclis Araştırma Raporu

¹ Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) – Ankara, e-posta: bbozkurtonder@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1152-3096

² İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü – Konya, e-posta: cicekdagi@gmail.com ORCID: 0000-0002-3535-0647

THE ROLE OF SOCIAL CAPITAL IN CREATING A DISASTER RESILIENT SOCIETY: THE EXAMPLE OF TÜRKİYE IN THE 100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC

ABSTRACT

This study examines the role of social capital in creating a disaster-resistant society through the example of Türkiye on the 100th anniversary of the Republic. In the article, the concept and theory of social capital, response and recovery processes after the February 6 earthquakes, Parliamentary Research Report, development plans and programs and policy objectives are discussed. The article emphasizes that social capital has an important value and power in normalizing post-disaster social life, rebuilding destruction, revitalizing economic and social life, and increasing social resilience. The article argues that disasters have both negative and positive effects on development policies, but with strong social capital, these effects can be minimized and the goal of a disaster-resistant society can be achieved. The main idea of the article is the theoretical discussion of the prediction that the goal of becoming a disaster-resistant society can be achieved with strong social capital. Türkiye's disaster management and social capital accumulation in the 100th anniversary of the Republic are the subject of the study. The method of the article is literature review and case analysis. Study results; It shows that strong social capital plays an important role in Türkiye's rapid recovery after a major disaster such as the February 6 earthquakes, but that there is also a need for some remedial steps to be taken in legal and institutional terms in the disaster management process. In summary in the study; It is underlined that Türkiye, which prepares its development policies by taking disaster risks into consideration, aims to increase the public's disaster awareness culture without interrupting social capital accumulation and increases social solidarity and resilience against disasters.

Keywords: Social Capital, Development Plans, Disaster Management, Parliamentary Research Report

GİRİŞ

Kurulduğu yıllardan bu yana önemli askeri, iç ve dış sosyo-politik süreçler, kültürel ve ekonomik hadiseler yaşayan bir ülke olarak Türkiye, tecrübe ettiği 100 yıllık birikimi ve bünyesinde barındırdığı potansiyel kaynakları ile dünya çapında farklı kıtalardaki ülkelerin takibine aldığı devletler arasında haklı bir yer edinmiştir. Dönem dönem kesintiye uğrasa da demokratik gelişim sürecinden taviz verilmemesi, özellikle son yıllardaki kırılmalara rağmen ortaya konulan ticari, ekonomik ve dış politika hedeflerindeki iyileştirici adımlar, sosyal yapıda görülen değişimlerin olumlu yöne evrilmesi, elde edilen kazanımların altında yatan ana aktörler arasındadır. Atatürk önderliğinde kurulan Cumhuriyet'in elde ettiği bu kazanımlarda hiç şüphe yok ki, eğitimde sağlanan fırsat eşitliğinin bir sonucu olan nitelikli iş gücü ve lider kadroların varlığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Türkiye yakın geçmişte yaşadığı farklı tür ve yoğunluktaki bir takım acı olayları nitelikli insan kaynağı, toplum dayanışması ve sosyal sermaye gücüyle aşmayı bilmiş ve tabiri caizse büyük olayların verdiği daha mukavemetli ve dayanıklı olma halini fırsatlara çevirebilmiştir.

Türkiye yüzyılının hafızalarda daima yer bulacak olan acı tecrübelerinden biri de yaşanan büyük afet olaylarıdır. Sosyal kenetlenmenin farklı şekillerdeki tezahürleri ile başa çıkılan bu büyük afetler arasında, sadece depremler özelinde kısa bir hatırlatma yapıldığında, 1939 Büyük Erzincan Depremi, 1999 Marmara Depremleri, 2011 Van Depremi, 2020 yılında iki farklı bölgede, Elâzığ ve İzmir illerinde yaşanan depremler ile yaraları halen tazeliğini koruyan, ülkenin güneydoğusundaki on bir ili etkileyen, 6 Şubat Depremleri ilk akla gelenler arasındadır.

Tahmin edileceği üzere meydana gelen bu depremler, can ve mal kayıpları açısından ülkenin kalkınma dinamiklerine, fiziki ve beşerî sermayesine ciddi zararlar verse de sosyal sermayenin güçlü bir şekilde kullanılarak sosyal dayanışmanın sağlanması adına, milli birlik ve beraberlik duygularının perçinlenmesi yanında, büyük olaylar karşısında ayağa kalkmanın ve de ülke kaynaklarını seferber edebilme kabiliyetlerinin adeta tatbikatı addedilebilecek türden olaylardır. Sözü geçen bu afet olayları karşısında Türkiye'nin elde ettiği

kazanımlar, afetlerle mücadele ve afetlerin yol açtığı zararların iyileştirilmesi konusu, gelecekte dünya afet tarihi literatüründe gerek akademisyenlere gerekse politika yapımcılara önemli çıkarımlar verecek niteliktedir.

Bu bağlamda, “Sosyal Sermayenin Afetlere Dayanıklı Toplum Oluşturmada Rolü: Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkiye Örneği” adını taşıyan çalışmanın ana saiklerinden biri, afetlere dirençli toplum olma hedefine güçlü sosyal sermaye ile ulaşılabileceği öngörüsünün teorik tartışmasını yapmaktır. Çalışmanın teorik tartışmasının yürütüleceği ilk bölümde, sosyal sermaye kavramından ve sosyal sermaye kuramının bileşenlerinden söz edilmektedir. Ardından sosyal sermaye olgusu üzerinde yapılan kuramsal yaklaşımları somutlamak amacıyla asrın felaketi olarak adlandırılan 6 Şubat Deprem afetleri sonrasında yürütülen müdahale ve iyileştirme süreçlerinin olay analizi yapılacak olup bu kısımda ayrıca, 2023 yılında yayınlanan Meclis Araştırma Raporundan detaylıca bahsedilecektir. Adı geçen Raporda, Türkiye’de daha güçlü bir afet yönetimi süreci için hukuki alanda olduğu kadar kamu kurumlarınca yönetim düzeyinde yapılması gerekenlere yönelik çeşitli tavsiyelere yer verilmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye yüzyılında afetlere dayanıklı toplum inşa edilebilmesi hedefine yer verilen metinler olarak hâlihazırda yürürlükte olan kalkınma plan ve programları ile politika hedeflerinden söz edilecektir. Çalışmanın sonuç kısmında ise önceki bölümlerde ele alınan konular ışığında, afetlere dirençli toplum olma yolunda sosyal sermayenin taşıdığı değer ve öneme ilişkin genel bir değerlendirmede bulunulacaktır.

1. SOSYAL SERMAYE KAVRAMI

Sosyal sermaye kavramının ortaya çıkmasında önde gelen isim Lyda Judson Hanifan (1916) yüzyıl önce sosyo kapital kavramının temelini, toplum fertlerinin birliğine dayandırmış ve bunun toplumsal ilerlemeye olumlu etkisini incelemiştir. Ona göre bireylerin sosyalleşmesi dışında başka bir yol yoktur. Birey için aile fertlerinin bir araya gelmesi bile yeterli değildir. Birey aileden daha büyük bir topluluğun üyesi olmayı arzular, dostlarıyla birlikte olmak ister. Eğer birey komşularıyla iletişim sağlayabilirse ve daha sonra komşusu ve kendisi diğer komşularla temas ederse, birey sosyal gereksinimlerini gidermiş olacaktır ve yaşam şartlarını o topluluk içinde önemli derecede iyileştirecek ve böylece sosyal sermaye birikimi ortaya çıkacaktır. Topluluk, bir bütün olarak tüm unsurların iş

birliğinden yararlanacak ve birey, sosyal ilişkilerinde yardımın yararını, sevgiyi, komşularının içtenliğini görecektir (Hanifan, 1916: 130).

Bireylerin sosyal ilişkiler bütünü içerisinde az çok, sıkı ya da gevşek bağlarla sosyal etkileşimde bulunduğunu görmekteyiz. Bir sosyal ortama doğan insan doğduğu andan itibaren öncelikle ailesi olmak üzere diğer bireylerle sosyal etkileşimde olur. İnsan sosyal bir varlık olduğu için toplumda ve toplulukta yaşaması kaçınılmazdır. İbn-i Haldun Mukaddime’de toplumsal yaşamın ve dayanışmanın gerekliliğine işaret eder. Şu örneği sunar; birey olarak tek bir insanın kuvveti, beslenme gereksinimini giderme ve yaşamını sürdürecektir maddeleri temin etme işinde yeterli olmaz. İnsanın günde sadece bir miktar buğdayla yaşamını idame ettirebileceğini varsaysak bile, o buğdayın öğütülüp un haline dönüştürülmesi, hamur yapılması ve pişirilmesi gibi evrelerden geçmesi lazımdır. Tek bir kişinin bu işlerin hepsinin veya bir kısmının altından kalkmaya kuvveti yetmez. Bu yüzden güçlerini birleştirmeleri gerekir. Böylece güçlerini birleştiren her birey, ihtiyaçlarını gidermiş olur ve ihtiyaç duyulan kuvvetin çok daha fazlası bir kuvvete erişmiş olur (Haldun, 1406: 79). Sosyal yaşamın bir gereklilik olduğu, her bireyin bir ailede ve sosyal ortamda doğduğunu ve toplumaşmaya girdiğini kabul ettiğimizde, sosyal kapitali de bu başlangıç noktasından anlamak gerekir. İbn-i Haldun tanımladığı asabiye kavramında da aile, akrabalık, soy bağlarının yakınlığının özellikle yardımlaşma noktasında önemine işaret eder. Eğer yardımlaşanlar arasındaki akrabalık bağı, gerçekten çok yakın ve net ise, bu yakınlığın yardımlaşmayı kolaylaştırdığını ifade etmiştir (Haldun, 1406: 171).

Sosyal sermaye terimi, 19. yy ekonomi literatüründe ortaya çıkmıştır ancak o zamanlar bugün anladığımız anlamı ve kapsamından uzaktır (Woolcock, 1998). Putnam, kavramın, bu günkü kullanımına yakın ilk kullanımının, Lyda Judson Hanifan’ın çalışmalarında görüldüğünü aktarmıştır (Putnam, 2000: 19). Bir öğretmen ve sosyal yenilikçi olan Hanifan, 1916 yılında kaleme aldığı yazısında, “sermaye” sözcüğü kullanmasının mecazi bir tarafı olduğunu belirterek, “sosyo-kapital” kavramı ile, bir toplum ya da topluluğun, ortak bir duygu ve ortak eylemler aracılığıyla kurulmasını kast ettiğini ifade etmiştir. Hanifan, konunun daha çok somut çıktıları ile ilgilenmiş, çeşitli işlerin yapılmasında toplulukların bir araya gelmesinin önemine değinmiştir. Sosyo-kapitale ilişkin kuramsal bir boyut da geliştirmiş ve sosyo-kapitalin sosyal bağlar ile oluştuğunu, bunun için iyi niyet,

dostluk, sevgi ve sosyal ilişkilerin gerektiğini vurgulamıştır (Hanifan, 1919'dan akt. Castiglione ve diğ., 2008: 2)

Buraya kadar yapılan açıklamalardan görüldüğü üzere, kurucu sosyologların çalışmalarında sosyal sermaye teorisinin köklerinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde sosyo-kapital teorisi tartışmalarına yön veren isimler arasında ilk akla gelenler Bourdieu, Coleman ve Putnam'dır. Bu üç düşünce adamının yaklaşımlarında ortak noktalar bulunmakla birlikte önemli ayrılıklar da mevcuttur. Mesela, her ne kadar "ağlar" ve "ortak değerler" gibi anahtar öğelere üçü de dikkat çekmiş olsa da bu öğelerin niteliği ve işleyişi hakkındaki faraziyeleri birbirinden farklıdır (Scrivens & Smith, 2013: 16).

Kavramın ilk sistematik ele alınışı, iki sosyolog, Pierre Bourdieu (1986) ve James Coleman (1988)'in çalışmalarında görülmektedir. Her iki sosyolog da eğitim üzerinde yürüttükleri çalışmalarda, Hanifan gibi, sosyal ilişkilerin etkilerini sistematik bir şekilde araştırdıkları uygulamalı çalışmalar yapmışlardır. Sosyal ortamın ve sosyal ilişkilerin eğitim performansı üzerindeki etkisine dikkat çeken bu iki sosyolog, farklı hedeflerden hareket ederek farklı sosyal kapital teorileri ortaya koymuşlardır. Bourdieu ve Coleman'ın çalışmaları kavramın gelişmesinde önemli rol oynamaktadır ancak, akademik ve politik tartışmalarda yeterince ilgi görmemiştir. Bu bağlamda kavramın bilinmesi, Putnam'ın, önce 1993 yılında İtalya'daki demokratik kurumların farklılaşan performanslarının sebeplerini açıklamaya çalıştığı araştırması ile daha sonra da 2000 yılında Amerika'daki sosyal yaşama ilişkin sunduğu çalışması "Bowling Alone" ile sağlanmıştır. Putnam, çalışmalarının birincisinde, sosyal kapitalin politika performansı üzerindeki etkisini incelemiş, ikinci çalışmasında ise genel refah seviyesi ve politika müdahaleleri üzerindeki etkisini göstermeye çalışmıştır (Farr, 2004).

Sosyal sermaye, "Büyük (Grand) Teori" olarak, toplumun makro düzeydeki olgular arasındaki sebep-sonuç ilişkilerine odaklanan bir kavramdır. Ayrıca, toplumun işleyişini çözümlmek ve daha somut neden-sonuç ilişkileri oluşturabilmek için, bireylerin sahip olduğu ağlar ve bu ağlardaki ilişkilere de dikkat çekerek mikro mekanizmaları da kapsamaktadır. Kavramın çok yönlü olan bu tarafı, bazen karmaşıklığa yol açtığına dair eleştirileri beraberinde getirirse de sosyo-kapitalin mikro ve makro düzeyde uygulanabilen bir kavram olması nedeniyle ilgi uyandırmaktadır. Bu bağlamda sosyo-kapital kavramı, sosyal araştırmalardaki

bireysel olan-toplumsal olan çiftliğine bir son nokta koyar niteliktedir (Farr, 2004). Sosyal sermayenin bu yönü hiç şüphe yok ki, araştırmacılara daha bütüncül bir değerlendirme imkânını sağlamak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal sermaye kavramının başarısının sebeplerinden biri de onun birçok farklı disiplinin ilgi ve araştırma alanına dâhil olmasıdır. Orijinal kaynakları eğitim alanına dayanmasına rağmen, kavramsallaştırılmasında sosyolojinin çok önemli bir rolü olmuş ve etkileri politika, ekonomi, sosyal refah, sağlık alanlarında araştırılmıştır. Kavram, daha önce var olan ya da şu anda tartışılan birçok alt-kavramı içinde bulundurduğundan (sosyal ağlar, güven, sosyal katılım, sivil toplum vb.) daha rahat onaylanmıştır (Farr, 2004).

Sosyo-kapitalin kavramsal gelişmesi, yakından bağlantılı olduğu bir kavram olarak sosyolojideki cemaat tartışması üzerinden gerçekleştirilebilir. Çünkü sosyo-kapital; sivil kültür, sivil toplum ve Gemeinschaft gibi klasik sosyolojik düşüncelerin son arıtımı olarak kabul edilmektedir (Paxton, 2007: 47).

Peki, sosyal ilişkiler nasıl olup da sermaye haline dönüşmektedir? Başarılı okullar için topluluk katılımının önemine dikkat çeken çalışmasında Hanifan (1916: 130), “kendi başına kalan bireyin” sosyal olarak yetersiz olduğunu ama komşusu ile temas ederse ardından onun komşularını da kapsayan bir sosyal kapital birikimi olacağını belirtmektedir. Böylece bireyin sosyal gereksinimleri giderildiği gibi tüm topluluğun yaşam şartları da iyileşmektedir. Lin (1999) de bu soruyu şu şekilde açıklamaktadır: Öncelikle, sosyal ağlar, diğer başka yollardan elde edilemeyecek bilgilerin akışına olanak sağlamaktadır. İkincisi, bazı sosyal ilişkiler “sosyal dünyanın stratejik noktalarında” yer alarak değerli kaynakları ağda bulunan bireylerin ulaşımına açmaktadır. Son olarak sosyal ilişkiler, bireyin grup içinde olumlu bir kimlik ve tanınmışlık kazanmasını sağlar. Kişi bir gruba bağlılık kurduğunda benzer çıkar ve kaynakları paylaşmanın birliği sayesinde, duygusal destek kazanır ve grup tarafından tanınarak da kabul edilmiş olmaktadır. Anlaşıldığı üzere sosyal sermaye, ekonomik ve beşerî kapital gibi “kaynak” sağlamaktadır (Lin, 1999: 31). Özetle, bir sermaye türü olarak sosyal kapital, “ilişkilerin üretken değerine” işaret etmektedir. Buradaki üretkenlik, piyasa mal ve hizmetleri ile kısıtlı değildir. Genel olarak “iyi oluş halinin üretimi” ile ilgilidir. Bu noktada devreye giren sosyal ilişkiler ise bireyin hayatını farklı yönlerden iyileştirecek “araçsal” bir değere sahiptir (Scrivens & Smith, 2013: 9).

1.1. Sosyal Sermayenin Bileşenleri

Sosyal sermayenin ana bileşenleri; iletişim (sosyal) ağları, normlar ve güvendir (Keleş, 2012). Bu üç bileşenin de ortak kaynağı iletişim ağları veya sosyal ağlardır. En az iki kişinin iletişime geçmesiyle sosyal sermayenin temeli kurulmuş olur ve normlar ile güven bileşenleri iletişim ağının meydana gelmesiyle ortaya çıkar ve bileşenler arasında bir döngü bulunur. Her biri diğerlerini güçlendirmektedir. Sosyal ağlar güven ve norm bileşenlerinin verimliliğini yükselterek, ağdaki bireylerin bilgi paylaşımını mümkün kılarak ağın işlevselliğini geliştirmektedir (Keleş, 2012: 29).

Field'e (2006) göre, sosyal kapitalin temel düşüncesi, iletişim ağlarının bir zenginlik değerinde olduğudur. Çünkü iletişim ağları, sosyal bağlılığın esasını oluşturmaktadır ve sosyal bağlılık, insanların sadece doğrudan bildikleri kişiler dışında da karşılıklı yararlar sağlamak için birlikte çalışmayı mümkün kılmaktadır (Field, 2006: 16). Diğer bir anahtar kavram olan güven, daha sağlıklı toplumların meydana gelmesini sağlamak ve toplumsal işlevlerin gerçekleştirilmesini sağlamak için kaçınılmazdır (Şan ve Şimşek, 2011: 103). Bireylerin birbirlerine duydukları güven ne kadar çoksa, bireylerin başarıları ve toplumsal başarı da o kadar çok olmakta; bu da toplumların ekonomik gelişmesiyle sonuçlanmaktadır (Karagül ve Dündar, 2006: 69). Sosyal kapitalin bir diğer bileşeni normlar olmaktadır. Normlar, bir sosyal topluluğa katılan bireylerin mensup oldukları topluluk bakımından ne tür tutum ve davranışlara sahip olmaları gerektiği hakkında yazılı olmayan kurallar içeren değerler bütünüdür (Keleş, 2012: 31).

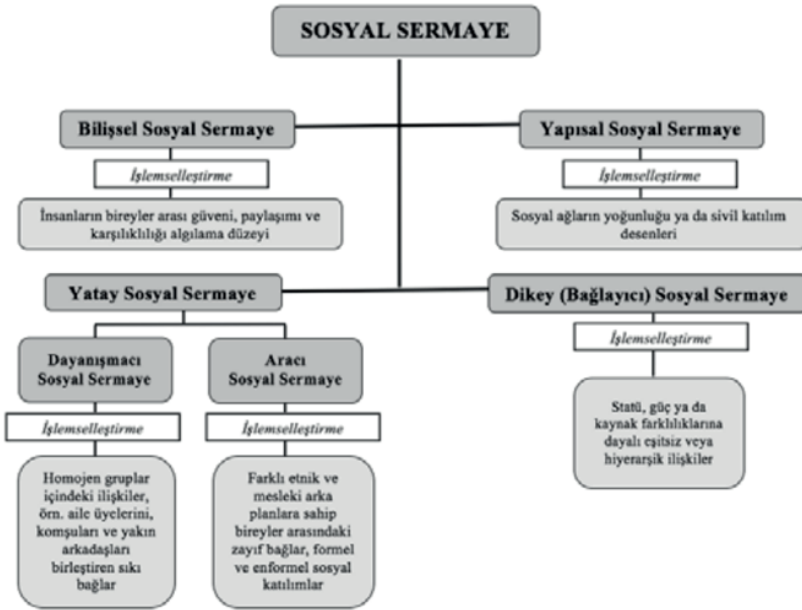
Sosyal sermayenin temel fikri, iletişim ağlarının bir zenginlik kaynağı olduğudur, çünkü iletişim ağları, sosyal bağlılığın temelini oluşturur ve sosyal bağlılık, insanların sadece tanıdıkları kişilerle değil, karşılıklı fayda sağlamak için iş birliği yapmayı mümkün kılar (Field, 2006: 16). Güven gibi diğer bir önemli kavram, daha sağlıklı toplumların ortaya çıkmasını ve toplumsal işlevlerin yerine getirilmesini sağlamak için şarttır (Şan ve Şimşek, 2011: 103). Bireyler birbirlerine ne kadar güvenirse, bireylerin ve toplumun başarıları da o kadar artar; bu da toplumların ekonomik gelişimine katkı sağlar (Karagül ve Dündar, 2006: 69). Sosyal sermayenin başka bir ögesi de normlardır. Normlar, bir sosyal topluluğun üyesi olan bireylerin, ait oldukları topluluk açısından nasıl davranmaları ve

tutum sergilemeleri gerektiği konusunda yazılı olmayan kurallar içeren değerler kümesidir (Keleş, 2012: 31).

Sosyal sermayeye ait detaylı bir literatür taraması yapan İslam vd. (2006) sosyal sermayenin biçimlerini ve boyutlarını Şekil 1’de gösterildiği gibi şematize etmiştir.

Şekil 1. Sosyal Sermayenin Sahip Olduğu Alt Kategoriler

Kaynak: (İslam ve ark., 2006: 5).

1.2. Sosyal Sermayede Bulunan Temel Yaklaşımlar

Sosyal sermaye, iki farklı bakış açısından incelenmektedir. Bunlardan biri, mikro düzeyde “bireysel iyilik hali”, diğeri ise makro düzeyde “toplumsal iyilik hali”dir. Bireysel iyilik hali, ‘sosyal ağlar sayesinde kurulan karşılıklı fayda (sermaye) ilişkisi olup, bu bakış açısında ön planda olan, sosyal ilişkilerin bireye kattığı değer ve kazançtır. Sosyal iletişim ağları, bilgi, yardım ve destek erişimini mümkün kılmaktadır. Sosyal sermayenin değeri ve ölçütü için, bir ilişkinin varlığı, ilişki kurulan kişi ile ilişkinin gücü ve çeşidi ile ilişki içinde olan kişiler aracılığıyla elde

edilen sermaye (bilgi, yardım faaliyetleri, destek hizmetleri) belirleyicidir. Makro düzeyde sosyal sermaye ise, bir toplum veya topluluğun karşılıklı yardımlaşma, destekleşme ve sosyal kontrol ile sosyal sermayenin bütün grup için yararlı sonuçlara yol açması şeklinde tanımlanmaktadır (Reitmayr, 2008: 22).

Tablo 1. Sermaye Kavramının Yapısal Dönüşümü

Geleneksel ekonomik sermaye	Beşerî sermaye	Sosyal sermaye	Bilişsel sosyal sermaye
Neye sahipsin?	Ne biliyorsun?	Kimi tanıyorsun?	Kimsin?
			Ne hissediyorsun?
Para, Bina, Araç ve Gereçler Patentler, Veriler	Tecrübe, Eğitim, Yetenekler, Bilgi, İdealler	Ağ Bağlantıları Arkadaşlar, İlişkiler	Güven, Umut Hayal, Özel Yetenekler

Kaynak: (Luthans ve ark., 2004; Kitapçı, 2017).

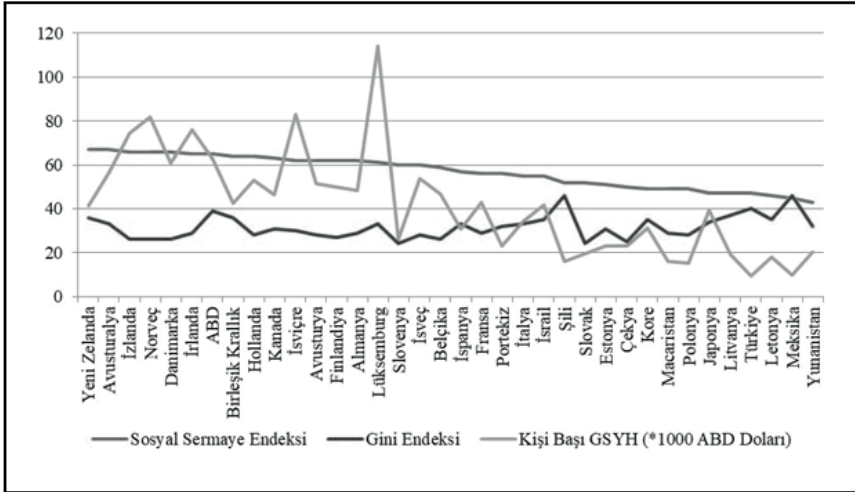
Sermaye, gelir ve kazanç sağlayan yani bir fayda akışı oluşturan varlık kümesini ifade etmektedir (Krishna & Uphoff, 2002). Tablo 1’de de görüleceği gibi, sermaye kavramı fiziksel olarak üretim faktörleri arasında süreci hızlandıran, işgücünün verimliliğini artıran ve önceden üretim için yapılmış araç-gereçler olarak tanımlanmış, bunun yanında parasal sermaye de bazen fiziksel sermayeye dâhil edilmiştir. Endüstrileşme süreci ve yapılan yatırımlar insanları tatmin etmeyince bilgi ön plana çıkmış ve sosyal ve beşerî sermaye kavramları hem makroekonomik hem de mikroekonomik yönden değer kazanmıştır.

Sosyal sermaye, sosyolojik olarak Hanifan (1916)’a göre; bireylerin topluma karşı sergilediği iyi niyet, dostluk, sevgi ve sosyal ilişkilerin hayatta sıkça bulunmasıdır. Bir birey ailesi ve komşularıyla iyi ilişkiler içindeyse ve çevresindeki diğer bireyler de birbirleriyle iyi geçiniyorsa, orada bir sosyal sermaye birikimi mevcuttur. Sosyal sermaye birikimi; bireylerin ihtiyaçlarına hızlıca cevap verilmesini sağlayarak, toplumsal birliğe ve gelişmeye can verir. Ekonomik olarak sosyal sermaye, Sprengers ve arkadaşları (1988) tarafından; bireye daha iyi yaşam koşulları sunan üretimin kaynağı olarak tanımlanmıştır. Temple (2000)’a göre sosyal sermaye; toplumu oluşturan bireyler, sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlayan, toplumun verimliliğini artıran; güven, norm ve iletişim ağının özellikleridir. İnsanlar arasındaki güven temelli iletişimin ekonomik faydalarını araştıran sosyal sermaye; kişinin sosyal yapısını, eğitim seviyesini, aile bağlarını, iş yaşamını, sivil katkılarını ve kamu yönetimindeki

etkinliklerini büyük ölçüde etkilemektedir.

Şekil 2’de sosyal sermayenin en yüksek değere sahip olduğu Yeni Zelanda’dan en düşük değere sahip olduğu Yunanistan’a doğru bir sıralama yapılmıştır. Genel olarak bakıldığında aynı doğru üzerinde kişi başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)’nın azalan bir eğimde olduğu görülmektedir. Bu durumda, sosyal sermayenin ekonomik yönden katma değer sağladığını ifade etmek hatalı bir değerlendirme olmayacaktır.

Şekil 2. Ülkelere Göre GİNİ, Kişi Başına GSYH ve Sosyal Sermaye Endeksi

Kaynak: World Economic Forum, 2019; OECD, 2020.

2. SOSYAL SERMAYE İLE BAĞLANTISI AÇISINDAN 6 ŞUBAT 2023 TARİHLİ DEPREMLER

Sosyal sermaye, afet durumlarında toplumun dayanıklılığını ve iyileşmesini artıran bir faktördür. Aynı zamanda sosyal sermaye, toplumun bir arada yaşamasını sağlayan, iş birliği ve dayanışmayı pekiştiren, toplumsal güveni yükselten, toplumsal sorunları çözmeye yardımcı olan bir kavramdır (Ekşi, 2020).

Sosyal sermaye, afet durumlarında şu şekilde kullanılabilir:

- Afet öncesi, afet risklerine karşı farkındalık oluşturmak, afetlere hazırlık yapmak, afet planları oluşturmak için toplumun katılımını sağlamak (Özbayrak, 2023).

- Afet anında, afetzedelere yardım ulaştırmak, afet yönetimine katkıda bulunmak, afetle ilgili doğru bilgi paylaşmak için toplumun gönüllülüğünü ve iş birliğini artırmak (Özbyrak, 2023).

- Afet sonrası, afetzedelerin psikososyal ihtiyaçlarını karşılamak, afetzedelerin sosyal destek ağlarını güçlendirmek, afetzedelerin topluma yeniden uyum sağlamalarını kolaylaştırmak için toplumun dayanışmasını ve empatisini geliştirmek (Ekşi, 2020; Özbyrak, 2023).

6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli iki deprem, Türkiye ve Suriye'nin yanı sıra geniş bir coğrafyada büyük yıkımlara ve kayıplara yol açmıştır. Bu depremlerde 50 binden fazla kişi hayatını kaybetmiş olup orta hasar ve üzeri hasara sahip toplam bağımsız bölüm (konut, ticarethane ve ahır dâhil) sayısı, 816 binden fazladır. Depremlerden 14 milyondan fazla kişi etkilenmiş, kurulan 645 bin çadırda 2,5 milyon kişiye geçici barınma hizmeti sağlanmıştır. Çadır kentler sonrasında oluşturulan 387 konteyner kentte kurulan 200 binden fazla konteynerde yaklaşık 670 bin afetzedeye barınma imkânı getirilmiştir (AFAD, 2023a).

Yaşanan bu büyük depremlerin ardından, Türkiye'de ve uluslararası alanda sosyal sermayenin güçlü bir şekilde devreye girdiği görülmüştür. Devlet, AFAD aracılığıyla depremzedelere acil yardım, ayni ve nakdi ödemeler, barınma, sağlık, psikososyal destek, eğitim, altyapı, ulaşım, iletişim gibi temel kamu hizmetlerini sağlamıştır. AFAD, diğer tüm kurumlarla ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği halinde adeta sosyal sermayenin koordinatör kurumu olarak çadır kentler, konteyner kentler ve prefabrik konutlar gibi geçici, yapımları 11 ilde hâlihazırda devam eden afet konutları gibi kalıcı barınma çözümleri üretmiştir. Hiç şüphe yok ki, Türkiye'nin sosyal sermayesinin güçlü olmasının, asrın felaketinin açtığı ağır yaraları daha hızlı onarmasında en kilit ve en önemli destek unsuru olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Ülke genelinde her il ve ilçede, sivil toplum kuruluşları, gönüllüler, hayırseverler, iş dünyası, medya, sanatçılar, sporcular, ünlüler, din adamları, akademisyenler, öğrenciler, vatandaşlar depremzedelere destek olmak için adeta seferber olmuştur. Maddi ve manevi yardımlar, bağış kampanyaları, dayanışma etkinlikleri, farkındalık çalışmaları, girişimcilik projeleri, sosyal medya paylaşımları gibi pek çok faaliyet gerçekleştirilmiştir. Depremzedelerin ihtiyaçları, talepleri,

sorunları, beklentileri, önerileri, deneyimleri, duygu ve düşünceleri dinlenilmiş, paylaşılmış ve uygun çözümler aranmıştır.

Uluslararası toplum da depremlerin etkilediği milyonlara duyarsız kalmamıştır. Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, NATO, İslam İşbirliği Teşkilatı, Kızılhaç, Kızılay gibi kuruluşlar Türkiye'ye yardım eli uzatmış, 50'den fazla ülke, deprem bölgesine arama-kurtarma, sağlık, lojistik, mühendislik, barınma, gıda, su, battaniye, giysi, hijyen malzemesi gibi yardımlar göndermiştir. Türkiye'nin dost ve kardeş ülkeleri, depremedelerin acılarını paylaşmış, taziyelerini ileterek dayanışma mesajları vermişlerdir.

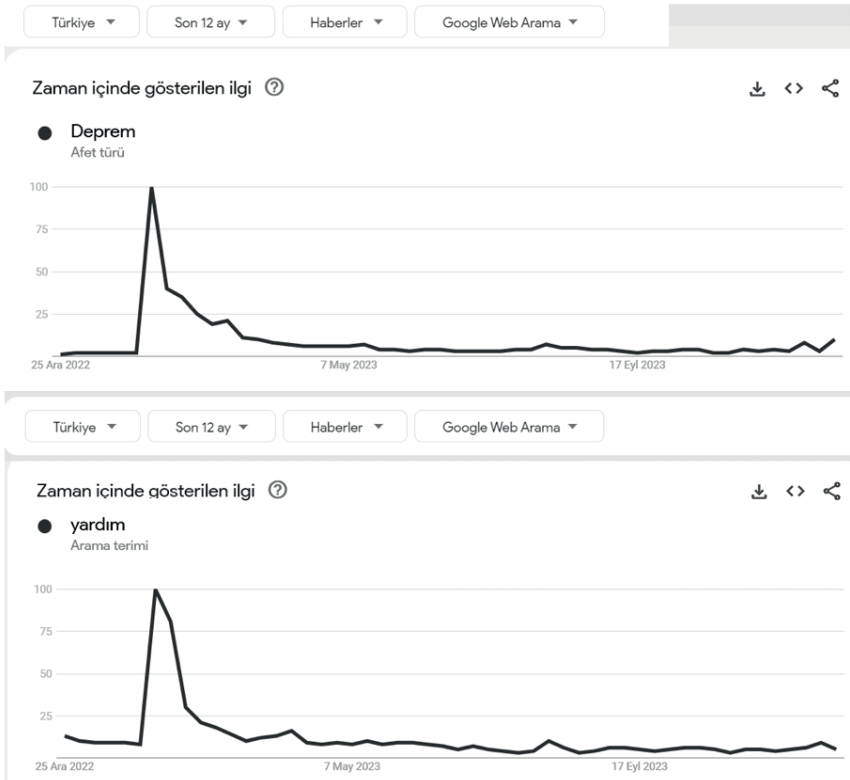
6 Şubat Depremleri, Türkiye'nin ve bölgenin en büyük felaketlerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Ancak depremler, aynı zamanda sosyal sermayenin önemini ve gücünü de göstermiştir. Sosyal sermaye, depremedelerin hayatta kalmasını, yaralarını sarmasını, umudunu korumasını, yaşama tutunmasını sağlamıştır. Sosyal sermaye, deprem bölgesindeki yıkımı yeniden inşa etmeye, ekonomik ve sosyal hayatı canlandırmaya, toplumsal dayanıklılığı artırmaya katkıda bulunmuştur. Sosyal sermaye, Türkiye'nin ve bölgenin barış, istikrar, iş birliği, kalkınma, refah, mutluluk gibi hedeflerine ulaşmasında bundan sonra da önemli bir rol oynamaya devam edecektir.

2.1. Google Trends Üzerinden Yapılan Bir Analiz

Google Trends, Google'da aranan kelimelerin veya konuların ne sıklıkta, nerede ve hangi dillerde aratıldığını gösteren bir servistir. Bu servis sayesinde, popüler arama trendlerini, bölgesel arama farklılıklarını, ilgili anahtar kelimeleri ve haber başlıklarını görebilmek imkân dâhilindedir. Google Trends, pazarlama, araştırma, eğitim, gazetecilik gibi alanlarda kullanılabilir. Google Trends, Google aramalarının bir kısmını analiz ederek çalışmakta ve verileri günlük olarak güncellemektedir. Google Trends, arama hacmi dizini grafiği, ilgi haritası, ilgi zaman çizelgesi, ilgi kategorileri gibi birtakım özellikler sunmaktadır. Google Trends, arama kelimelerinin veya konuların zaman içindeki değişimini, coğrafi dağılımını, ilişkili kelimelerini ve haber olaylarını göstererek, arama davranışlarını anlamak için kullanılan yararlı bir araç olarak tanımlanmaktadır (Google Trendler, 2023).

Çalışma kapsamında Google Trends sistemi üzerinden son 12 ayda Web’de aranan haberler arasından “deprem ve yardım” anahtar kelimeleri analiz edilmiştir. Bu kapsamda çıkan sonuçlar aşağıda Şekil 3’te yer alan grafikte görülmektedir.

Şekil 3. Deprem ve Yardım Anahtar Kelimelerinin Google Trends Analizi (23.12.2023)

Şekil 3’te yer alan grafik; 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan depremlerin insanlar tarafından bir farkındalık uyandırarak deprem sonrası birkaç hafta araştırıldığını ya da takip edildiğini, sonrasında ise neredeyse başlangıçtaki haline kadar düştüğünü göstermektedir. Deprem ve yardım kelimelerinin aranma sıklığı bu grafikte dikkat çekmekte ve sosyal sermayenin varlığına yönelik dijital ortamlarda da olsa araştırmacılara değerli fikirler sunmaktadır. Bu durum yaşanan afetler sonrası olayları merak eden, yardım yapmak isteyen ya da yapılan

çalışmaları takip eden insanların birlikteliklerini ortaya koymasından sosyal sermayenin önemli bir bileşenini gözler önüne sermektedir.

2.2. 2023 Meclis Araştırma Komisyonunda Ortaya Konulan Değerlendirme ve Öneriler

02.03.2023 tarihinde kurulan “Kahramanmaraş Merkezli Depremlerin Sonuçlarının Tüm Yönleriyle Araştırılması, Depreme Dirençli Yapı Stokunun Oluşturulması ve Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Etkinliğinin Artırılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu” düzenlediği Raporu, 27.04.2023 tarihinde Meclis Başkanlığı’na sunmuştur. Altı bölümden oluşan Raporda, 165 tespitte bulunulmuş ve çözüm önerilerini ihtiva eden 295 teklif getirilmiştir. Yeri gelmişken şu noktanın altı çizilmelidir ki; Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1962 senesinden bugüne kadar 6 Şubat Depremleri dâhil olmak üzere, depremler konusunda 10 (on) araştırma komisyonu kurulmuş ve bu komisyonlarca raporlar yayınlanmıştır. Yayımlanan Meclis Araştırma Komisyon Raporlarında öne çıkan en temel göstergeler arasında, kentsel dönüşüme ağırlık verilmesi ve yapı denetim sisteminin etkinliği konusu göze çarpmaktadır. Komisyon Raporu özetlendiğinde, aşağıda yer alan konulara ulaşılmıştır (Bozkurt ve Çiçekdağı, 2022; TBMM, 2023).

- 11 ili etkileyen ve asrın afeti olarak tanımlanan 6 Şubat Depremleri sonrasında, Meclis Araştırma Komisyonunca yayımlanan Rapor, 936 sayfadan oluşmaktadır. Komisyon Raporunda, Kahramanmaraş Depremleri hakkında detaylı açıklamalara yer verilmiş, bölgenin zemin yapısı ve bina stokunun durumu, deprem sırasında yapılan arama kurtarma çalışmaları ve deprem sonrası yürütülen faaliyetler, çadır ve konteyner kentler ile kalıcı konutların inşasına ilişkin bilgiler hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Yine Raporda, depremden zarar gören illerde; arama kurtarmadan sağlık ve barınma çalışmalarına, hasar tespit faaliyetlerinden yıkım ve enkaz kaldırma çalışmalarına, psiko-sosyal desteklerden kalıcı konutların inşasına kadar birçok farklı başlıkta yürütülen ve yürütülmekte olan çalışmalardan söz edilmiştir.

- Afet bölgesindeki illerin sosyoekonomik durumu söz konusu raporda, TÜİK verileri ışığında şu şekilde ele alınmaktadır: Buna göre, afet bölgesi ilan edilen illerde toplamda 13,3 milyon insanın yaşadığı ve bu nüfusun Türkiye’deki

toplam nüfusun yüzde 15,7'sini oluşturduğu belirtilerek 2001 yılı öncesinde inşa edilen binalarda yaşayan hane sayısının en az yüzde 36,5 olduğu tespiti yapılmıştır. Bölgenin demografik göstergeleri dikkate alındığında, çalışma çağındaki nüfusun fazla olduğu, genç ve dinamik nüfus yapısının varlığı ortaya konulmuştur. Yine TÜİK verilerine göre, depremden etkilenen 11 ilin 2021 yılında GSYH'den aldığı payın yüzde 9,8 olduğu, deprem bölgesinde takriben 1,4 milyon özel sektör çalışanı ve yaklaşık 300 bin kamu çalışanı olmak üzere toplam 1,7 milyon çalışan nüfusun bulunduğu belirtilmiştir.

- Raporda, depremlerin ekonomik boyutuna geniş olarak yer verilmiştir. Bu bağlamda, konut, barınma ve hane halkına yapılan finansal yardımların toplam maliyetinin 1 trilyon 460 milyar TL karşılığı 76,2 milyar dolar, eğitim sektöründe ortaya çıkan toplam maliyetin 172,6 milyar TL karşılığı 9 milyar dolar, sağlık sektöründe ortaya çıkan maliyetin ise 95,6 milyar TL karşılığı 5 milyar dolar, kültür varlıkları, turizm tesisleri ve ibadethanelere ilişkin toplam maliyetin 63,2 milyar TL karşılığı 3,3 milyar dolar, sanayi ve ticaret faaliyet alanlarına ilişkin toplam maliyetin 503,7 milyar TL karşılığı takriben 26,3 milyar dolar, ulaştırma ve haberleşme alanına ilişkin toplam maliyetin 46,5 milyar TL karşılığı 2,4 milyar dolar, enerji sektöründeki toplam maliyetin 17,3 milyar TL karşılığı takriben 904 milyon dolar, ziraat sektöründe maliyetin toplamının ilk tespitlere göre, 40 milyar TL (2,1 milyar dolar) seviyesinde olacağı, içme suyu, kanalizasyon ve belediye hizmetleri sektörüne ilişkin toplam maliyetin 112,7 milyar TL karşılığı 5,9 milyar dolar, istihdam ve sosyal koruma kapsamında sağlanan desteklerin toplam maliyetinin 105 milyar TL karşılığı 5,5 milyar dolar olacağı, savunma, güvenlik ve adalet hizmetlerine ilişkin maliyetin 31 milyar TL karşılığı 1,6 milyar dolar olacağı tahmin edilmiştir. Adı geçen Raporda; sektörel bazda yapılan bu tespitlerin yanı sıra, deprem afeti sebebiyle vazgeçilen gelirlere ilişkin maliyet tahmini de dahil edildiğinde, depremin toplam maliyetinin 2 trilyon 853 milyar 300 milyon TL olarak hesaplandığı ve bunun da dolar olarak karşılığının 148 milyar 800 milyon dolar olduğu ifade edilmiştir.

- Meclis Araştırma Komisyon Raporu'nun ikinci bölümünde, Türkiye'nin depremler konusundaki hukuki ve kurumsal yapılanması hakkında kısa bilgilere yer verilmiş, ilk olarak afet yönetimine ilişkin temel mevzuat hakkında bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Bu kapsamda; 7269 sayılı Umumi Hayata

Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'dan, 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'dan, 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun'dan, 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu'ndan, 3194 sayılı İmar Kanunu'ndan, Belediye Kanunu ile 1 ve 4 sayılı CB Kararnemeleri çerçevesinde AFAD Başkanlığı'nın teşkilat yapısından, 6 Şubat Depremleri sonrasında yürürlüğe giren 126 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Yerleşme ve Yapılaşmaya İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nden, Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği'nden, Kalkınma Planlarından, Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı ile Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı gibi ulusal belgelerden, Sendai Çerçeve Belgesi gibi uluslararası belgelerden ve önceki yıllarda hazırlanıp Meclis Başkanlığına sunulan 2010 Yılı Deprem Riskini Araştırma Komisyonu Raporu ile 2021 Yılı Depreme Karşı Alınabilecek Önlemleri Araştırma Komisyonu Raporlarından ve son olarak ABD ve Japonya gibi ülkelerdeki afet yönetim yapısı hakkında özet açıklamalara yer verilmiştir. Bu bölümün ikinci kısmında ise AFAD ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının teşkilat yapılarından söz edilmiş ve ardından meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları gibi afetlerde görev üstlenen birimler hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

- Meclis Araştırma Komisyon Raporu'nun üçüncü bölümünde, Türkiye'nin mevcut yapı stoku detaylıca ele alınarak depreme dirençli şehirlerin kurulması için yapılması gerekenler sıralanmıştır. Bu açıdan Türkiye'de sıklıkla afetlerin yaşandığı vurgulanarak Kahramanmaraş Pazarcık (7,7) ve Elbistan (7,6) Depremlerinin ortaya koyduğu yıkımlar göz önüne alındığında, yapı stokunun güvenli hale getirilmesinin ne kadar ehemmiyetli olduğunun bir kez daha anlaşıldığı ifade edilmiştir. Komisyonun bölgede yaptığı incelemelerde, yönetmeliklere uygun olarak inşa edilmiş, göreceli olarak yeni yapılmış, sağlam zemin üzerinde bulunan, beton ve donatı kalitesi yeterli ve imalat işçiliği uygun olarak yapılan binalarda hasar oluşmadığının gözlemlendiği belirtilmiştir. Yıkılan binalar ile aynı alanda bulunan sağlam binalar kıyaslandığında, tekniğine uygun olarak inşa edilmiş binaların yeterli güvenliğe sahip oldukları görülmüştür.

- Raporda, riskli olduğu değerlendirilen yapı stokunun ivedilikle yenilenmesi veya güçlendirilmesi gerektiği dile getirilerek bunun çok kısa bir zaman içerisinde yenilenmesi mümkün olmadığından yapıların depreme karşı güvenli hale getirilmeleri için güçlendirme çalışmalarının da önemli olduğu

belirtilmiştir. Bu bağlamda, yapı güvenliğinin sağlanması ve deprem risklerinin azaltılması hususunda yapılacak çalışmaların iki boyutta değerlendirilmesi gerektiği açıklanmıştır. Buna göre ilk olarak, yeni inşa edilecek binaların en güncel yönetmeliklerle belirlenen kalite standartlarına tam uyumlu olmasının sağlanması ve taşıyıcı sistem tasarımı ile inşasının sıkı denetime tabi tutularak gerçekleştirilmesi suretiyle mevcut bina stokunda deprem riski yüksek bina sayısının artmasının önlenilebileceği belirtilmiştir. İkinci boyutun ise, mevcut bina stokunun deprem risklerinin belirlenerek, bir plan ve program dâhilinde azaltılması yönünde önlemler alınması olduğudur. Mevcut yapı stoku içerisindeki güvensiz binaların belirlenmesi sürecinin yapı stokunun büyüklüğü de göz önüne alınarak bölgesel ölçekte yürütülmesinin uygun olacağı açıklanmıştır. Bu süreçte binalar için risk değerlendirmesi yapılmasının ardından, bölgeler içerisinde yoğunlaşmış riskli bina gruplarında uygulanacak kentsel dönüşüm modelleri/stratejileri (güçlendirme, yeniden yapım, alan bazlı dönüşüm, parsel bazlı dönüşüm vb.) seçilmesi hususunda karar alınmasının daha kolay olacağı dile getirilmiştir.

- Raporda, üniversite öğretim görevlilerinin önerileri arasında yer alan; deprem bölgelerinde barınma problemini hızla çözmek için düşük katlı ayırık nizam betonarme, prefabrik, hafif çelik konstrüksiyon ve ahşap konut yapım endüstrilerinin hızla devreye sokulması ve yeni yerleşim alanlarının muhtemelen şehir merkezlerinden uzakta uydu kentler şeklinde tasarlanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, 6 Şubat 2023 Depremlerinden etkilenen bölgelerde, kentin yeniden yapılanması sürecini de içerecek şekilde “afet sonrası iyileştirme ve kalkınma planı”nın hayata geçirilmesi, yeniden yapılanma sürecinin başlatılması konusunda yine üniversite öğretim görevlilerinin önerilerine yer verilmiştir.

- Meclis Araştırma Komisyon Raporu’nun dördüncü bölümünde, kentsel dönüşüm uygulamalarının etkinliğinin artırılması konusuna yer verilmiştir. Buna göre, Kahramanmaraş Depremlerinde, yıkılan veya hasar gören binaların dört ana temel sebep nedeniyle hasar gördüğü belirtilmiştir. Bu sebeplere göz atıldığında; I. Binanın oturduğu zeminin niteliğinden kaynaklanan meseleler, II. Binanın taşıyıcı sisteminden kaynaklanan meseleler, III. Binada kullanılan malzeme ve işçilikten kaynaklanan meseleler, IV. Yapı üretim süreçlerinin denetiminden/ denetimsizliğinden kaynaklanan meseleler şeklinde sıralanmıştır.

• Rapora göre, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nca yürütülen kentsel dönüşüm faaliyetleri çerçevesinde belirlenen hedefler kapsamında, Türkiye'de takribi 47,9 milyon konutun bulunduğu ve bunların yaklaşık 6,7 milyonunun depreme karşı dayanıksız olduğu tahmin edilmektedir. Bu açıdan takribi 6,7 milyon bağımsız birimin 20 yıl içerisinde (takriben 10 trilyon TL kaynağa ihtiyaç olduğu) Bakanlık tarafından, mahalli idareler ve vatandaşlar ile iş birliği yapılarak her yıl 100 bini İstanbul'da olmak üzere 300 bin konutun dönüştürülmesinin Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi rehberliğinde, önceliklendirilen riskli alanlardan başlanması gerektiği ifade edilmiştir.

• Meclis Araştırma Komisyon Raporu'nun beşinci bölümünde, Türkiye'deki afet yönetim sistemi ele alınmıştır. Bu bağlamda, önemli can ve mal kayıplarının yaşandığı 1999 Depremleri sonrasında, Türkiye'de afet yönetimi konusunun tekrar gözden geçirildiği, bu bağlamda, afet ve acil durumlarda yetki ve koordinasyonun tek bir elde toplanmasının zaruriliği üzerinde durularak 1959 yılında kurulmuş olan İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, 1965 yılında kurulmuş olan Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve 1999 yılında Başbakanlık'a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün kapatılarak 2009 yılında 5902 sayılı Kanun ile Başbakanlık'a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD) kurulduğu ve ardından 15 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile AFAD'ın İçişleri Bakanlığı'na bağlandığından bahsedilmiştir. Raporda, AFAD'ın kurulması ile Türkiye'de "Bütünleşik Afet Yönetim Sistemine" geçildiği, "Kriz Yönetimi" anlayışından "Risk Yönetimi" yaklaşımının benimsendiği dile getirilmiştir.

• Raporda bu bölüm başlığı altında; Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) ve Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP) gibi taktik seviyede hazırlanan eylem planlarından, afetlerin bilişim alt yapısı olan AYDES (Afet Yönetimi Karar Destek Sistemi) programından, sivil toplum, özel kuruluşlar, kamu ve gerçek kişilerin afetlerde görev alabilmesinin hukuki alt yapısını oluşturan AFAD Akreditasyon Sistemi ile AFAD Gönüllülük Sisteminden söz edilmiştir. 6 Şubat Depremleri sonrasında afet bölgesine intikali gerçekleşen gönüllülerin, AFAD Başkanlığınca alanda kurulmuş olan gönüllü koordinatörlüklerine kayıt yaptırıldıkları, bölgeye intikallerinin sağlandığı,

kabiliyetlerine göre sahada ihtiyaç duyulan alanlara görevlendirildikleri belirtilmiş ve gönüllülerin yaptığı başarılı çalışmaların toplumda karşılık bulduğu, buna göre, 6 Şubat 2023 tarihinde 624.776 olan gönüllü sayısının Nisan 2023'te 1.392.132'ye ulaştığı ve 767.356 kişinin sisteme entegre olduğu belirtilmiştir.

• Meclis Araştırma Komisyon Raporu'nun altıncı bölümünde, Kahramanmaraş Depremleri başta olmak üzere genel olarak depremlerin afete dönüşmemesi için gerekli tespitler yapılmıştır. Bu bağlamda, toplam 165 tespitte bulunularak bu tespitlerin çözümüne dair 295 teklif geliştirilmiştir. Tespitler, "Hukuki ve Mevzuat Düzenlemesi Gerektiren Hususlar" ve "Kurum ve Kuruluşlarca Yapılması Gereken Düzenlemeler" şeklinde iki ana başlık altında toplanmıştır.

Aşağıdaki alt başlıklarda, adı geçen Raporda yapılan tespitler çerçevesinde getirilen önerilere özet olarak yer verilmiştir:

I- Hukuki ve Mevzuat Düzenlemesi Gerektiren Hususlar

1. Çatı-çerçeve niteliğinde yeni bir afetler kanununun hazırlanması,
2. Deprem özelindeki çalışmalara referans olacak "Fay Kanunu" ile diğer afetler için "Afet Risk Azaltma Kanunu"nun ulusal afet hukukuna kazandırılması,
3. Ulusal afet mevzuatıyla uyumlu yeni bir imar kanununun çıkarılması,
4. Yapı üretim ve denetim süreçlerinin tekrar düzenlenmesi amacıyla Yapı Üretim ve Denetim Kanununun çıkarılması,
5. Kentsel Dönüşüm ve Yenilenme Kanununun hazırlanması, bu kanun kapsamında, parsel ve/veya bina bazlı dönüşüm yerine, alan/ada bazlı dönüşüm modellerinin oluşturulması,
6. Coğrafi Bilgi Sistemleri Kanunu'nda veya Yönetmeliğinde değişiklik yapılması,
7. Depreme hazırlık ve afet yönetimi hususunda illerde valilik riyasetinde bir üst kurul teşkil edilmesi ve kaymakamlıklarda da benzer bir kurulun kurulması,
8. Afet yönetimi yetki ve sorumluklarının yeniden yapılandırılması,

9. Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) kapsamında, kurumlara verilen eylemlerin sağlıklı takibi için bütün kurumlarda bağımsız direkt bakana bağlı çalışacak daire başkanlığı seviyesinde bir yapı oluşturulması,
10. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın merkez birimi olan Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün bağlı kuruluş olarak kamu tüzel kişiliğini haiz, özel bütçeli "Kentsel Dönüşüm Başkanlığı"na dönüştürülmesi,
11. Büyükşehir belediyeleri ve il belediyeleri bünyelerinde Afet ve Risk Azaltma Daire Başkanlığı, Kentsel İyileştirme Daire Başkanlığı, ilçe belediyelerinde ise Afet ve Risk Azaltma ve Kentsel Yenileme Şube Müdürlükleri kurulması,
12. Binaların periyodik muayenesine yönelik mevzuatın hazırlanması, yapı denetime tabi yapıların 5 yıl, yapı denetime tabi olmayan yapıların 2 yıl içerisinde periyodik muayenesinin yapılması,
13. Tabii afet sigortasının kapsamı genişletilerek diğer tabii afetlerin eklenmesi; kırsal kesimdeki konutlar ile tamamı ticari ve sanayi maksatlı kullanılan yapıların dâhil edilmesi ve elektrik, su aboneliği gibi DASK poliçesi gerektiren iş ve işlemlerin çeşitlendirilerek tabii afet sigortasının ülke geneline yaygınlaştırılması,
14. 6306 sayılı Kanun kapsamındaki iş ve işlemlere ilişkin özel ihtisas mahkemeleri kurulması, (2021 Meclis Deprem Komisyon Raporunda da öneri olarak sunulmuştu)
15. Jandarma Entegre Muhabere Bilgi Sistemi (JEMUS) operasyonel olarak afetlerde vazife alan bütün kurumlarca kullanılmasının sağlanması,
16. Arama-kurtarma faaliyetlerinde vazife alan madencilerin AFAD organizasyonunda bir yapıya entegre edilerek ulusal müdahalenin planlanması, bütün Türkiye'deki madencilerin arama kurtarma faaliyetlerinde yer alması için akredite edilerek görevlendirilmesi, özlük haklarına bu görevlendirme karşılığının eklenerek deprem anında vazife almalarının sağlanması,

17. Deprem başta olmak üzere afet risklerini azaltmaya yönelik çalışmalara finansman desteği sağlayacak sürdürülebilir bir deprem fonunun oluşturulması,
18. 7269 sayılı Kanun kapsamında kullanılan hazır konut kredisi tutarlarının, standart bir bedel olarak belirlenmesi yerine kredinin kullanılacağı il/ilçedeki ortalama konut maliyetleri üzerinden bölgeye has bir şekilde tespit yapılması,
19. AFAD'a böyle büyük bir afetin koordinasyonunda çok fazla mesuliyet verildiğinden ulusal arama kurtarma ve barınma hizmetinin belediyelere itfaiye ile birlikte, arama kurtarma ekipleri de kurma mesuliyeti verilmesi,
20. Afetlerden sonra bölgede arama, kurtarma ve benzer faaliyetlerde bulunacak ekiplerin, kendi ihtiyaçlarını kendileri karşılayacak şekilde donanımlı olması,
21. AFAD Başkanlığı yapılanmasında sahada daha etkin ve hızlı karar alınarak kaynakların doğru yönetilmesine ihtiyaç duyulmakta olup bu nedenle yetkilerin en alt müdür/grup başkanı seviyesinde dağıtılmasının sağlanması,

II- Kurum ve Kuruluşlarca Yapılması Gereken Düzenlemeler

1. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının yükünün çok arttığı tespiti yapılarak bakanlığın daha etkin olması için çevre ve iklim değişikliği kısmının başka bir bakanlığa bağlanmasının daha faydalı olacağı,
2. Türkiye Yer Bilimleri Araştırma ve Uygulama Kurumu kurularak; Cumhurbaşkanlığına bağlı olacak şekilde idari yapılanmasının sağlanması,
3. Kahramanmaraş depremlerinin arama-kurtarma birlik sayısının az olduğunu ortaya koyduğu tespiti yapılarak merkezi idare bünyesindeki arama kurtarma birliklerinin yanı sıra başta büyükşehir belediyeleri

olmak üzere bütün mahalli idarelerde itfaiye teşkilatının her türlü afetlere müdahale edecek şekilde güçlendirilmesi,

4. Türkiye Afet Yönetimi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (TAYSB), Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) ve Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP)'nın gözden geçirilmesi,
5. Farklı kurum ve kuruluşların mesuliyetinde bulunan tehlike ve risk haritalarının entegre edilerek Tabiat Kaynaklı Afetler Tehlike ve Risk Haritalarının Hazırlanması,
6. Sosyal boyutu güçlendirilmiş, toplumsal farkındalığı yükseltecek kapsayıcı ve katılımcı bir deprem yönetim sisteminin oluşturulması,
7. Afetzedelere kalıcı ekonomik programlar oluşturulması,
8. Deprem bölgelerine koordinatör olarak vazifelenen valilerin, daha önce o bölgede valilik yapmış ve bölgeyi bilen kişilerden seçilmesi,
9. Dönüşüm Projeleri Özel Hesabı bütçeleri birleştirilerek Afetler ve Dönüşüm Fonu adı altında yeniden yapılandırılması,
10. Türkiye Diri Fay ve Deprem Tehlike Haritası, Parametre Değerleri ve Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği'nin acilen revize edilmesi,
11. Kamu kurumlarında sürdürülen deprem araştırmalarının tek bir kurum çatısı altında birleştirilmesi,
12. Erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması,
13. Örgün öğretim sistemi içinde "jeoloji dersi" verilmesi zaruri hale getirilmeli ve toplumun, tabiat kaynaklı afet riskleri konusunda eğitilerek bilinçlendirilmesi,
14. Bütün illerin 1/1000 ölçekli bütünleşik tehlike ve afet master planlarının hazırlanması,
15. Deprem veya diğer afetlerin kış aylarında meydana gelebileceği vb. durumlar göz önüne alındığında toplanma alanları olarak kapalı alanların da kullanılması,

16. Kahramanmaraş Depremleri sonucunda binaların etüt ve proje süreçlerine ilişkin teknik düzenlemelerin yetersiz olduğunun tespiti karşısında, Türkiye Bina Standartlarının güncellenmesi,
17. Belediyelerce depreme karşı güvenli olmayan yapı stokunun yoğunlaştığı alanların kentsel tasarım projeleri ile dönüştürülmesi,
18. Türkiye Afet Veri Sisteminin (TAVS); bir proje olarak AFAD tarafından hazırlık çalışmalarının başlatılmış olmasına rağmen hayata geçirilemediği, bu nedenle afet bilgi bankasının oluşturulmasını hedefleyen TAVS Projesinin uygulamaya alınması,
19. Nüfusun kentlerde yoğunlaşmasının azaltılabilmesi için köylerin daha yaşanabilir hale getirilmesi, bu konuda il özel idareleri, belediyeler ve diğer ilgili kurumlar ile eşgüdümlü çalışmaların yapılması,
20. Toplumda deprem ve diğer afetlere yönelik bilinç ve farkındalığın yeterli seviyede olmadığı tespiti yapılarak bu konuda radyo ve televizyon kanalları da dahil olmak üzere bir dizi çalışma yapılması,
21. Depremzedelere iletilen aynı yardımların aynı bağış depolarında tasnif edilirken barkodlar ile depolanması ve dağıtılması,
22. Afet bölgelerinde mahalle bazında muhtarlıklarda veya benzeri yerlerde küçük depolarda alet-edevat depolanması,
23. AFAD gönüllülerinin sayıca çok olduğu ancak arama-kurtarmada yeterli teknik kapasiteye sahip olmadıkları bu açıdan daha nitelikli eğitim almaları gerektiği,
24. Afetlerde AFAD binalarının zarar görebildiği fark edilmiş, bu bağlamda daha önce İstanbul Kâğıthane’de inşa edilmiş olan AKOM’a benzer dayanıklı yönetim merkezlerinin belirlenen bölgelerde yapılması,
25. Risk azaltma planlarının etkin bir şekilde uygulanması için denetimlerinin yapılması ve takip edilmesi, bunun için görevli kurullar oluşturulması,
26. İllerin risk ve risksizlik durumuna göre birbirleriyle eşleştirilmesi ve

muhtemel bir afet durumunda diğer ilin afet olan ile hızlı bir şekilde müdahale etmesi, 81 ilin birbiriyle veya gruplar halinde eşleştirmesinin yapılması,

27. Deprem hazırlık çalışmaları kapsamında “Deprem Sonrası Acil Su Temini” için sivil toplum kuruluşlarının da görev aldığı bir acil eylem planının hazırlanması,
28. Afet sonrası, özellikle ilk günlerde mobil tuvalet ihtiyacının artış gösterdiği, bu nedenle akredite olmuş STK’ların kapasitelerinin artırılması,
29. Mobil koordinasyon aracı (wc, duş, yemekhane, vs.) kapasitesinin artırılması,
30. AFAD, Kandilli Rasathanesi ve dünyadaki diğer deprem büyüklük çözümü yapan kurumların deprem magnetüdünü niçin farklı tahmin ettiğinin sorgulanması ve Türkiye için bir standardın geliştirilmesi,
31. Aynı yerleşim yeri sınırları içerisinde farklı alanlarda farklı zamanlarda yapılan jeolojik-jeoteknik etüt çalışma neticelerinin birbiri ile uyumlu olması,
32. Çalışmaları devam eden Mekânsal Adres Kayıt Sistemi’nin (MAKS) kapsamlı şekilde kullanıma alınması ile güncellenebilir bina envanter kayıt sisteminin ivedilikle hayata geçirilmesi,
33. Yeni yapılacak yüksek binalar için mecburi kılınmış olan “Yapı Sağlığı İzleme Sistemi (YSİS)”nin yüksek nüfus yoğunluğuna sahip mevcut yüksek yapılar yanında okul, hastane, kamu hizmet binası, baraj, köprü, viyadük, tünel ve tarihi yapılar gibi kritik yapılarda da yaygınlaştırılması ve sürekli izlenmesi,
34. Sanayi tesislerinin deprem güvenliğinin hem yapısal hem ikincil hem de ekonomik riskler açısından değerlendirilmesi,
35. Riskli bölgelerde, toplanma alanlarında ve afet koordinasyon merkezlerinde elektronik haberleşme hizmetlerinin kesintisiz verilebilmesi için mobil kapsamanın güçlendirilmesi,

36. Elektronik haberleşme cihazlarının güvenliğinin sağlanması ve afet durumlarında cihazların korunması işinin ilgili kolluk kuvvetleri ile planlanması,
37. 2018 Bina Deprem Yönetmeliği Şartnamesinin dünya standartlarında hazırlanmış olmasına rağmen, inşaat sektöründeki mühendisler tarafından iyi yorumlanmadığı, bu gerekçe ile bahse konu şartnamenin basitleştirilerek daha uygulanabilir hale getirilebilmesi gayesiyle bir “El Kitabı”nın hazırlanması,
38. Deprem riski olan bölgelerde, altyapısı tamamlanmış ve konteyner konmaya hazır alanlar oluşturulması,
39. Afet toplanma alanlarında arama kurtarma, emniyet ve sağlık personellerinin ihtiyaçlarının karşılanacağı sistem ve tesisat kurulması.

Meclis Araştırma Raporunun yukarıda özetlenen kısımları, Türkiye'nin daha başarılı bir afet yönetim sistemine sahip olması bağlamında, yapılmasına gerek duyulan bazı iyileştirme adımlarının atılmasının ülkenin karşılaştığı afet tehlike ve risklerini azaltmak amacıyla çözüme yönelik önemli tavsiye ve öneriler niteliğindedir. Meclis Raporunda ele alınan hususlar ve ortaya konulan çözüm önerileri, ancak ülkelerin sosyal sermaye birikimlerinin artırılması ile ulaşılabilecek hedefler arasındadır.

3. AFET POLİTİKALARI

3.1. Kalkınma Planları Bağlamında Afet Politikaları

Türkiye, ortaya koyduğu büyüme ve kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek için planlı bir yaklaşım metodunu benimsemiş ve bu bağlamda neredeyse 60 yıla yaklaşan bir süreç çerçevesinde oluşturduğu kalkınma plan ve programları ile kamu yönetiminde çağın gereklerine uygun model ve politikaları odak noktasına almıştır. Bu aşamada beş yıllık dönemler halinde uygulana gelen kalkınma planlarında, On İkinci Planı hayata geçiren Türkiye’de, toplum dinamiklerini ve gelişme trendini sürekli yukarılara taşımayı amaçlayan bir dizi temel göstergeler seti halinde yol haritası olacak ana noktalar açıklanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. yılında yayımlanan ve 2024-2028 yılları

arasında uygulanma imkânı bulacak olan On İkinci Kalkınma Planında beş ana eksen³ söz edilmektedir (SBB, 2023c). Afetlere dirençli yaşam alanları oluşturmak ve bu hedefi sürdürülebilir bir çevre ortamında tesis etmek bu ana eksenlerden biridir. Burada murat edilen nokta; toplumun her tür ve ölçekteki afetlere karşı mukavemetinin arttırılmasını amaçlayarak muhtemel bir afet olayından en az zararla çıkmaktır.

On İkinci Plan'a detaylı bir şekilde bakıldığında afetler konusu; "Afete Dirençli Yaşam Alanları Sürdürülebilir Çevre" ana başlığı altında; afet yönetimi, kentsel dönüşüm, şehirleşme, konut, çevrenin korunması, kentsel altyapı, bölgesel gelişme ve kırsal altyapı olmak üzere 8 alt başlıkta ele alınmıştır (SBB, 2023c).

- Afet Yönetimi Konusunda Politika ve Tedbirler
- Kentsel Dönüşüm Konusunda Politika ve Tedbirler
- Şehirleşme Konusunda Politika ve Tedbirler
- Konut Konusunda Politika ve Tedbirler
- Çevrenin Korunması Konusunda Politika ve Tedbirler
- Kentsel Altyapı Konusunda Politika ve Tedbirler
- Bölgesel Gelişme Konusunda Politika ve Tedbirler
- Kırsal Kalkınma Konusunda Politika ve Tedbirler

On İkinci Plan'da çevre, afet ve kentsel altyapı konularına ilişkin politika ve tedbirlerden özetle aşağıdaki şu noktalara vurgu yapıldığı görülmektedir (SBB, 2023c):

• Küresel ısınma, çevresel bozulma ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi sorunlarla mücadele etmek için iklim değişikliğiyle uyum ve emisyon azaltımı yönünde adımlar atılması,

• Afet risklerine karşı bütüncül bir afet yönetimi yaklaşımı benimsenerek dirençli yaşam alanlarının oluşturulması,

---

³ 1-İstikrarlı büyüme, güçlü ekonomi, 2- Yeşil ve dijital dönüşümle rekabetçi üretim, 3- Nitelikli insan, güçlü aile, sağlıklı toplum, 4- Afetlere dirençli yaşam alanları, sürdürülebilir çevre, 5- Adaleti esas alan demokratik iyi yönetim.

- Şehirlerde yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için sürdürülebilir gelişim, nitelikli kentsel hizmet sunumu ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayan mimari yapılaşmanın sağlanması,

- Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması için bölge dinamikleri dikkate alınarak yatırım ve destekler sunulması,

- Kırsal nüfusun refahının ve yaşam kalitesinin artırılması için kamu hizmet sunumu, istihdam imkânları, sosyal programlar ve kırsal çevrenin iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yürütülmesi.

3.2. Orta Vadeli Program (2024-2026)

Her sene Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığınca üç yıllık bir perspektif ile hazırlanan Orta Vadeli Program (OVP), Cumhurbaşkanı Kararıyla resmileşmektedir. 2024 ila 2026 yıllarını içeren Orta Vadeli Program, 06.09.2023 tarih ve 32301 sayılı Resmî Gazete'de 7597 Nolu karar ile onaylanmıştır (Resmî Gazete, 2023).

Program dönemi boyunca, kamu kurumlarının bütçelerinin hazırlanmasında, yasal ve idari düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde, karar alma ve uygulama süreçlerinde OVP'de yer verilen amaç ve önceliklerle tam bir uyumun sağlanması temel esaslar olarak belirlenmiştir.

OVP, gerek kamu kesimi gerekse özel kesim için öngörülebilirliği artıran bir yol haritası niteliği taşımaktadır. OVP (2024-2026) amaçlarından biri de On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)'nin genel çerçevesiyle uyumlu olarak afetlerle etkin mücadele ederken mali disiplini korumayı esas alan politika zeminini tesis etmektir. OVP, Dünya ve Türkiye ekonomisinde gelişmeler, temel amaçlar ve makroekonomik hedefler-politikalar olmak üzere üç ana başlık kapsamında değerlendirilmiş olup makroekonomik hedefler-politikalar başlığı altında "Afet Yönetimi" yer almaktadır.

Daha önce yayınlanan Orta Vadeli Programlardan farklı olarak adı geçen bu Programda ilk kez "Afet Yönetimi" başlığının yer bulduğu görülmekte olup finansal istikrar konuları içinde afetlere hazırlık ve afet sigortalarından çok basit ve kısa olarak bahsedilmiştir.

“Orta Vadeli Program” (OVP), Türkiye’nin ekonomik ve sosyal politikalarının üç yıllık yol haritasını belirleyen bir belge olarak aşağıda sıralanan dört temel amacı bünyesinde barındırmaktadır (Resmî Gazete, 2023).

- Afet yaralarının sarılması
- Makro istikrarın sağlanması ve enflasyonun tek haneye inmesi
- Büyüme ve istihdamın devamı
- Sosyal adalet

OVP, afet yönetimi ve sosyal sermaye ile ilişkili olarak şu önlemleri içermektedir:

- Tüm afetler için zorunlu sigorta kapsamının genişletilmesi,
- Afet yönetimiyle bağlantılı sermaye piyasası ürünlerinin yaygınlaştırılması,
- Afet konut üretiminde hak sahipliği süreçlerinin iyileştirilmesi ve maliyet etkinliğinin sağlanması,
- Sosyal konut üretimi kapsamında afet riski yüksek olan bölgelere öncelik verilmesi,
- Sosyal güvenlik sisteminin güçlendirilmesi ve sosyal yardımların etkinleştirilmesi,

Bu önlemlerin ortak amacı, afetlere karşı toplumun dirençliliğini artırmak, afet sonrası iyileşme sürecini hızlandırmak ve sosyal sermayeyi geliştirmektir. OVP’de, afet yönetimi ve sosyal sermaye arasındaki ilişkiyi şöyle ifade etmek mümkündür:

“Sosyal sermaye, toplumun birlikte hareket etme ve iş birliği yapma kapasitesini ifade ederken; afet yönetimi ise sosyal sermayenin bir bileşeni olarak değerlendirilebilir. Şöyle ki; sosyal sermaye, afetlere karşı toplumun hazırlıklı olmasını, afet anında dayanışma göstermesini ve afet sonrası iyileşme sürecine katkıda bulunmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, afet yönetimi, sosyal sermayenin hem bir sonucu hem de bir kaynağı olarak görülmelidir.”

3.3. 2024 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı

2024 yılında ekonomiden sağlığa, sanayiden eğitime, adaletten turizme ve afet yönetimine kadar sektörler bazında olduğu kadar toplumun geneline yönelik temel hedef göstergeleri içinde barındıran Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, afetlere ilişkin getirilen öngörüler “Afetlere Dirençli Yaşam Alanları ve Sürdürülebilir Çevre” başlığı altında yer almaktadır (SBB, 2023a). Bu başlık altında, 50 binden fazla insanın hayatını kaybettiği 6 Şubat Depremlerinin ekonomide neden olduğu kayıplara değinilmiş ve depremin iktisadi maliyetinin 100 milyar dolardan fazla olduğu değerlendirilmesinde bulunulmuştur. Programda afetlere yönelik yapılması amaçlanan politika ve tedbirlere ilişkin olarak afet risk azaltma çalışmalarına ağırlık verilmesi, yerleşim alanlarının afet tehlikelerine göre seçilmesi ve toplumun genelinde afetlere dirençlilik konusunun vurgulandığı görülmektedir. Toplumun afet farkındalık kültürünün arttırılmasının ana amaçlar arasında olduğu özellikle belirtilmiştir. Programda afetlere yönelik öngörülen tedbirler ve yürütülecek faaliyetler kısaca şu şekilde özetlenebilir (SBB, 2023b):

- İmar hazırlık aşamalarında, afet tehlike ve risklerinin göz önünde bulundurulması,
- Kısa adı İRAP olan “İl Afet Risk Azaltma Planları”nın güncellenmesi,
- Afetlere müdahale sürecinde uygulamada olan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP)’nin deprem dışındaki farklı afet türlerini de içerecek şekilde güncellenmesi,
- Kısa adı TASİP olan Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planının yürürlüğe konulması,
- Meteorolojik uyarılar başta olmak üzere, entegre erken uyarı ve tahmin sistemlerinin hayata geçirilmesi ve bu açıdan teknolojik yeniliklerin takibi ile halkın meteorolojik okuryazarlık düzeyini yükseltecek bilinçlendirme çalışmaları yapılması,
- Farklı afet tiplerini içerecek şekilde zorunlu afet sigorta sisteminin kurulması,

- Okulları da içerecek şekilde, afet farkındalık çalışmalarının artırılması yanında AFAD Gönüllülük Sisteminin yaygınlaştırılması,

- İklim değişikliği kaynaklı afet türlerine yönelik taşkın yönetim planlarının güncellenmesi.

2024 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, ülkenin kalkınması ve vatandaşların refahının artışı temel amacı doğrultusunda, beş ana eksen üzerinde belirlenen hedef, politika, tedbir ve performans göstergelerini içermektedir. Bu eksenlerden biri de “Afetlere Dirençli Yaşam Alanları, Sürdürülebilir Çevre”dir. Bu ekseninde, afet yönetimi ve sosyal sermaye ile ilgili olarak şu başlıklar altında önemli tedbirler alınacağı belirtilmektedir (SBB, 2023a):

- Afet risklerinin azaltılması, afetlere hazırlık, müdahale, iyileştirme ve yeniden yapılandırma çalışmalarının etkin bir şekilde yürütülmesi için afet yönetim sistemi güçlendirilecek, afet yönetimi kapasitesi artırılacak, afet riski yüksek alanlarda öncelikli olarak afet risk azaltma projeleri hayata geçirilecek, afet riski haritaları güncellenecek, afet bilinci ve afet eğitimi yaygınlaştırılacak, afetlere karşı dayanıklı altyapı ve yapılar oluşturulacak, afet sonrası iyileştirme ve yeniden yapılandırma süreçleri hızlandırılacak, afetlere karşı sigorta sistemi geliştirilecek, afet riski yüksek ülkelerle iş birliği yapılacaktır.

- Sosyal sermayenin geliştirilmesi, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi, gönüllülük kültürünün yaygınlaştırılması, sivil toplum kuruluşlarının kapasitesinin artırılması, yerel yönetimlerin katılımcı ve şeffaf yönetim anlayışının desteklenmesi, yerel kalkınma potansiyelinin harekete geçirilmesi, kırsal kalkınmanın sağlanması, dezavantajlı grupların sosyal hayata katılımının kolaylaştırılması, sosyal yardım ve hizmetlerin etkinliğinin artırılması, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanması, sosyal koruma ağının genişletilmesi, yoksullukla mücadele edilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılımının artırılması, çocuk haklarının korunması, yaşlıların yaşam kalitesinin yükseltilmesi, engellilerin hak ve fırsat eşitliğinin sağlanması, göçmenlerin uyumunun kolaylaştırılması, uluslararası insani yardım faaliyetlerinin sürdürülmesi gibi konularda önemli adımlar atılacaktır.

SONUÇ

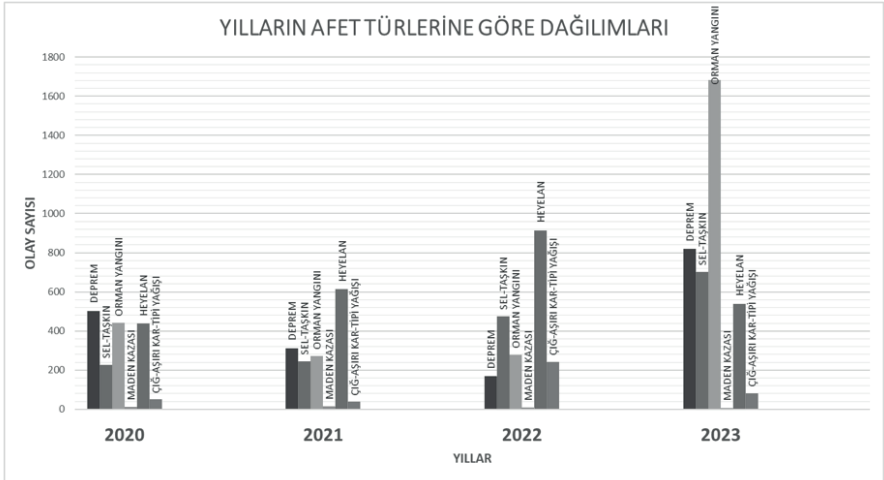
Son 4 yılda (2020-2021-2022-2023) meydana gelen afetler sonucunda, 112.791 kişi yaralanmış, 53.496'sı 6 Şubat Depremleri nedeni ile olmak üzere, toplam 55.138 kişi hayatını kaybetmiştir. Afet türlerine ait ölü, yaralı ve olay sayısı dağılımları aşağıda Tablo 2'de belirtilmektedir (AFAD, 2023b).

Tablo 2. 2020-2021-2022-2023 Yıllarında Meydana Gelen Afet Sayıları ve Ölü-Yaralı Bilgileri

AFET TÜRÜ	2020		2021		2022		2023	
	ÖLÜ	YARALI	ÖLÜ	YARALI	ÖLÜ	YARALI	ÖLÜ	YARALI
TÜM AFETLER	197	1734	106	3015	53	502	54.782	130.863
AFET TÜRÜ	OLAY SAYISI		OLAY SAYISI		OLAY SAYISI		OLAY SAYISI	
DEPREM	503		312		169		823	
SEL-TAŞKIN	227		246		476		2.015	
ORMAN YANGINI	442		272		278		1699	
MADEN KAZASI	11		15		9		7	
HEYELAN	438		614		915		556	
ÇİĞ-AŞIRI KAR-TİPİ YAĞIŞI	49		38		242		91	

Kaynak: (AFAD, 2023b).

Şekil 4. 2020-2021-2022-2023 Yıllarının Afet Türlerine Göre Dağılım Grafiği

Tablo 2’de yer alan verilerden elde edilen Şekil 4’den de anlaşılacağı üzere; her geçen yıl toplam afet sayısı artış göstermektedir. Türkiye’nin deprem kuşağında yer alması nedeniyle Tabloda belirtilen 4 ve üzeri büyüklükteki depremler her yıl belli rakamların üzerinde gerçekleşmektedir. 2020 yılında yaşanan Elazığ ve İzmir merkezli depremler 2020 yılında meydana gelen deprem sayılarının yüksek olmasını doğrulamaktadır. 2023 yılında yaşanan asrın felaketi olarak değerlendirilen depremlerin sonrasında da 4’ün üzerinde pek çok depremin yaşandığı anlaşılmaktadır. Özellikle bu büyüklükte yaşanan depremler insanlar arasında panik ve korkuya neden olabilmekte ve sosyal sermayenin bir parçası olan birliktelik unsuruna ihtiyaç duyulabilmektedir. Bir diğer unsur olan iklim değişikliğine bağlı afetlerden orman yangınları, sel-taşkın, heyelan, çığ ve aşırı kar tipi durumlarındaki artış ise dikkat çeken bir diğer veridir.

Modern dünyada genel kabul gördüğü şekliyle bütünselik afet yönetim süreçleri olan önleme, hazırlıklı olma, müdahale ve daha iyisini yapmayı hedefleyen iyileştirme süreçlerinde sosyal sermaye, tehlike ve kırılganlık riskini azaltmak için paha biçilmez bir itici güç olmakta, insanların kapasitelerini arttırmada katkı sağlayan bir kaldıraç rolü üstlenmektedir (Behera, 2021’den akt. Bozkurt, 2023: 179). Bu açıdan sosyal sermayesi güçlü olan toplumların, afet risklerinin yönetiminde başarılı olacaklarını söylemek ve gerek afet öncesi gerekse afet sonrası ve sonrasında, güçlü bir dayanışma ortaya koyabileceklerini belirtmek doğru bir değerlendirme olacaktır (Bozkurt, 2023: 179). 2023 tarihli Meclis Araştırma Raporunda da vurgulandığı üzere, sonuçları itibariyle böylesine büyük çaplı yıkıcı sonuçlar meydana getiren bir afetin, ilk dönemlerde sosyal sermaye üzerinde negatif yönde etkilerde bulunduğu değerlendirmeleri yapılırsa da iyileştirme safhasının başladığı sonraki aşamalarda sosyal sermayenin güçlenmesinde pozitif çıktılar doğurduğu tespitinde bulunmak mümkündür. Bu açıdan afetler sonrası sosyal sermayenin hem bireysel hem de toplumsal anlamda bir fırsat olarak görülmesi gerektiği her türlü tartışmadan uzak bir düşüncedir.

Bu çıkarımlar ışığında kaleme alınan makalede, afetler ve sosyal sermaye kavramı çeşitli boyutlarıyla ele alınmış ve özellikle sosyal sermayenin afet sonrası bozulan toplum hayatının normal hale gelmesinde taşıdığı kayda değer role ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Çalışmada, Türkiye’nin 6 Şubat Depremleri gibi asrın felaketi ile karşı karşıya kaldığı böylesine büyük bir afet sonrasında, hızla

toparlanabilmesinde sosyal sermayesinin güçlü olduğu yorumu yapılmıştır. Aynı zamanda makalede, afetler sonrası sosyal sermayenin önemine ve gücüne dikkat çekilerek sosyal sermayenin, deprem bölgesindeki yıkımı yeniden inşa etmeye, ekonomik ve sosyal hayatı canlandırmaya, toplumsal dayanıklılığı arttırmaya katkıda bulunduğu belirtilmiştir.

Konuya kalkınma ve afetler açısından bakıldığında, yaşanan afetlerin kalkınma politikaları üzerinde belirleyici etkileri bulunduğunu, bu etkilerin kısa dönemde ekonomi ve sosyal hayat üzerinde (özellikle afetlerin neden olduğu can kayıplarının beşerî sermaye üzerindeki etkileri, psikolojik faktörler ve oluşan fiziki hasarlar bakımından) olumsuz izleri görülse de orta ve uzun dönemde afetlerin kalkınma ile pozitif yönlü bir korelasyona girdiği yorumunda bulunmak mümkündür. Kellenberg ve Mobarak'ın (2011: 303) belirttiği üzere, ülkeler ancak gelişme seviyeleri belirli bir noktaya ulaştığında, zayıf kurumları başarıyla ele alabilir, daha iyi sigorta pazarları yaratabilir, daha sıkı bina standartları geliştirebilir ve daha gelişmiş erken uyarı ve acil müdahale sistemleri kurabilirler. Tüm bu gelişmelerin bir sonucu olarak, daha gelişmiş ülkeler, daha az gelişmiş ülkelere göre bir doğal afetten daha az etkilenmektedirler.

Türkiye'nin 2000'li yıllardan sonra hayata geçirdiği kalkınma planı ve yıllık program hedeflerinde, afetlere ilişkin önleyici tedbir ve politikaları hayata geçirmeye başladığını ifade etmek ve bu noktada, 6 Şubat Depremlerinin kazandırdığı acı tecrübelerin de etkisiyle "On İkinci Kalkınma Planı"nın müstesna bir yeri bulunduğunu dile getirmek gerekmektedir. Son söz olarak; Cumhuriyet'in ikinci yüzyılına girerken, afet risklerini göz önüne alarak kalkınma politikalarını hazırlayan Türkiye'nin sosyal sermaye birikimini kesintiye uğratmadan halkın afet farkındalık kültürünü artırma hedefinin yaşanabilecek her tür ve ölçekteki afetler karşısında zarar görme ihtimali fazla olan kırılgan grupları daha çok dirençli hale getireceğini özellikle vurgulamak bu çalışmanın vardığı temel bir sonuç olacaktır.

KAYNAKÇA

AFAD, (2023a), 6 Şubat 2023 Depremi Bilgi Notu, <https://www.afad.gov.tr/duyurular>

AFAD, (2023b), Türkiye’de Meydana Gelen Afet ve Acil Durumlar, Bilgi Notu, <https://www.afad.gov.tr/>

Bozkurt Ö. ve Çiçekdağı H.İ., (2022). Comparative Analysis of the Parliamentary Research Commission Reports Published 2010 and 2021 in the Earthquake Specific, Turk. J. Earthq. Res. 4 (1), 137-154, <https://doi.org/10.46464/tdad.1085753>.

Bozkurt, Ö. (2023), Afet Risk Azaltma ve Afetlere Müdahale Bağlamında AFAD Akreditasyon Sistemi ve Sosyolojik Tahlili, (Edit: Alyamaç, K.E.), Afet Risk Azaltma Yaklaşımında Sivil Toplum ve Birey Odaklı Dönüşüm, (Ankara: TİAV)

Castiglione, D., Van Deth, J., Wolleb, G. (2008). Social Capital’s Fortune: An Introduction. In: The Handbook of Social Capital. Eds. D. Castiglione, J.W.Van Deth, G. Wolleb. Oxford University Press.

Ekşi, A. (2020). Üniversite öğrencilerinde afetlere karşı bireysel direnç ve sosyal sermaye ilişkisinin değerlendirilmesi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 7(1), 44-54.

Farr, J. (2004) . Social capital: A conceptual history. *Political Theory* (32): 6–33.

Field, J. (2006). Sosyal sermaye (B. Bilgen, Trans.). İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Google Trends, (2023), <https://trends.google.com/trends/?hl=tr>

Haldun, İ. (1406). Mukaddime. (Çev.: Halil Kandir) Birinci Cilt. Ankara: Yeni Şafak Yay.

Hanifan, L. J. (1916). The Rural School Community Center, The Annals of the American Academy of Political and Social Science. *New Possibilities in Education*. 67(1). (130-138).

<https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/psi-kososyal-destek-nedi-r.pdf>

Islam, M. K., Merlo, J., Kawachi, I., Lindström, M. ve Gertdham, U. (2006). Social capital and health. Does egalitarianism matter? A literature review. *International Journal for Equity in Health*, 5(3), 1–28.

Karagül, M. ve Dündar, S. (2006). Sosyal Sermaye ve Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (12), 61-78.

Keleş, H. N. (2012). Sosyal Sermaye. Eğitim Kitabevi.

Kellenberg D. ve Mobarak M. (2011), The Economics of Natural Disasters, *Annu. Rev. Resour. Econ.* 2011. 3:297–312 First published online as a Review in Advance on June 2, 2011, by Yale University - Sterling Chemistry Library on 10/26/11.

Kitapçı, İ. (2017). Sosyal sermaye; sosyal, ekonomik ve bilişsel bir perspektif. Beta Basım, 1. Baskı, İstanbul.

Krishna, A. and Uphoff, N. (2002). Mapping and measuring social capital through assessment of collective action to conserve and develop watersheds in Rajasthan, India. *The Role of Social Capital in Development: an Empirical Assessment*, Cambridge, UK: Cambridge University Press: 85-124.

Lin, N. (1999), Building a network theory of social capital”, *Connections*, 22(1), 28-51.

Luthans, F., Luthans KW and Luthans BC. (2004). Positive psychological capital: beyond human and social capital. *Business Horizons*, 47 (1): 45-50.

OECD. (2020), Organisation for Economic Co-operation and Development <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>, (25.04.2020).

Özbayrak, M.S. (2023), Afetlerin Sosyal Etkilerine ve Afet Sonrası Sürece İlişkin Bir Değerlendirme, *Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı (TYAP)*, <https://tyap.net/afetlerin-sosyal-etkilerine-ve-afet-sonrasi-surece-iliskin-bir-degerlendirme>

Paxton, P. (2007), Association Memberships and Generalized Trust: A Multilevel Model Across 31 Countries”, *Social Forces*, 86(1), 47-76.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon and Schuster.

Reitmayer, K. (2008). Soziale Unterstützung – ein Erfolgsfaktor für den beruflichen Wiedereinstieg nach einer beruflichen Rehabilitation.(Yayımlanmış Doktora Tezi). Köln Üniversitesi. Köln.

Resmî Gazete. (2023), Orta Vadeli Program, 06.09.2023 tarih ve 32301 sayılı Resmî Gazete 7597 nolu karar, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/09/Orta-Vadeli-Program_2024-2026.pdf

SBB. (2023a), Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Yıllık Programlar, <https://www.sbb.gov.tr/yillik-programlar/>

SBB. (2023b), Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2024-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi.pdf>

SBB. (2023c), Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

Scrivens, K. ve Smith, C. (2013), Four Interpretations of Social Capital: An Agenda for Measurement. OECD Statistics Working Papers, OECD Publishing, Paris.

Sprengers, M., Tazelaar, F. and Flap, HD. (1988). Social resources, situational constraints and the re-employment. The Netherlands Journal of Sociology, 24: 98-116.

Şan, M. K. ve Şimşek, R. (2011). Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel - Sosyolojik Arkapları. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(1), 88-110. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/17789> E.T. 25/04/2022.

TBMM. (2023), Kahramanmaraş Merkezli Depremlerin Sonuçlarının Tüm Yönleriyle Araştırılması, Depreme Dirençli Yapı Stokunun Oluşturulması ve Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Etkinliğinin Artırılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu, Komisyon Kurulma Tarihi: 02.03.2023 (Mayıs 2023).

Temple, J. (2000). Growth effect of education on social capital in the OECD countries. OECD Working Paper No: 00/36.

Woolcock, M. (2008). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework” *Theory and Society*, (27),151–208.

World Economic Forum. (2019). The global competitiveness report. Insight Report, Switzerland.